

зид померио, пут се смањио од три на два метра. Сељани без знања власника прошире пут на стару границу. Наравно власнику парцеле није било право па их утужи суду и то путем адвоката.

На основу чињеничног стања и саслушања многобројних сведока, судија је сходно судским законима донео пресуду да се остави онаково стање какво је било после клизања терена, мотивишући одлуку тиме да странке нису самовласно смеле померити границу. Наравно ова је пресуда била привременог карактера, те су утужене странке имале право да поднесу противтужбу. Пошто је пресуда писмено достављена странкама, добио сам од суда позив да са судским чиновником спорни део парцеле уручим тужитељу, јер у законском року није подигнута против тужба. Наравно и ово увођење у посед је привременог карактера, пошто странка није стварни сопственик спорног дела, него суд задржава стање настало после склизавања.

Око овог спора настао је трошак од 2500 а за вредносно земљиште од 9 динара.

Ово није јединствен случај него има много случајева где су странке много упорније.

По овоме случају требале су утужене странке да од управних власти затраже заштиту јавног добра, на што би срески начелник издао налог жандармеријској станици с наређењем да натерају власника да сам прошири пут.

У судском позиву судија ће назначити и бројеве спорних парцела. Ако је спор у погледу власништва, геометар је дужан да детаљно простудира грунтовно стање предметне парцеле као и све збирке исправа које се односе на ту парцелу.

Кад је пресуда привременог карактера, промене се не смеју проводити кроз катастар и грунтовницу, иако то не стоји у судској одлуци да је пресуда привременог карактера.

Душан С. Кривокапић

КАКО ЈЕ ПОТПУКОВНИК БОШКОВИЋ ЗАМИШЉАО ОРГАНИЗАЦИЈУ ГЕОДЕТСКЕ И КАТАСТАРСКЕ СЛУЖБЕ У СРБИЈИ

Прилог историји југословенског катастра земљишта

Законом о непосредној порези од 14 јуна 1884 порески систем у Србији добио је и модернију и праведнију структуру. Земљиште се класира на **пет редова**, пописују се имања и, најзад, оснивају баштинске књиге познате под именом **Књига буки**, која је уствари претеча данашњег пописног операта.

Устројена по угледу на турске харачке тефтере, књига **Б** је у пракси показала велике недостатке. Поседовно стање у њој није, разуме се, било реално. Нарочито не у погледу тачности пријавне појршине земљишта, јер се попис ослањао једино на релативне податке које су, каогод приликом последњег пописа из године 1928, давали сами порески обвезници.

Попис је заиста био подбацио. Према подацима г. Стевана Бошковића, од порезе је било прикривено готово половина земљишта. Географски простор Србије у оно време рачунао се на 4,828.300 хектара.

Због свега тога, стало се помишљати на организацију катастарског премера. Извесно, само таквим премером могло је да се исправе недостаци књиге **Б**. Детаљни премер, каже се у једној одлуци министра финансија, требало је да се „изврши по пруској мустри и правилнику који је зато у Пруској и штампан“. Реч је о познатом Гаусовом правилнику који је преведен у Српском катастарском одбору а одобрен одлуком министра финансија, др. М. Вујића, пр. бр. 4377 од 6 априла 1891 и као државно издање публикован 1892.

Политички догађаји, међутим, онемогућили су извођење премера. Године 1894 ондашњи министар Сава Поповић наредио је, по налогу из двора, да се обуставе све катастарске операције у Србији.

Крајем 20 века, кад је Главни генералштаб наставио триангулационе радове које је био отпочео Милан Андоновић, проблем катастарског премера у Србији постаје опет актуелан. Овога пута, међутим, тај проблем покреће инжењерско-технички потпуковник Стеван Бошковић, потоњи начелник Војног географског института.

Вршећи дужност начелника Географског одељења главног генералштаба, г. Бошковић је дошао на мисао да се детаљни катастарски премер ослободи уских граница фиска, да се, наиме, целокупна геодетска служба у Србији **уопшти** и централише у једном надлештву.

Замисао није остала само у конјектури. Јануара 1908 госп. Бошковић је изишао са конкретним предлогом. Идеју је изложио у једном опширном меморандуму који је назвао **Реферат о опште државном премеравању земљишта за опште државне потребе.**¹⁾

Писан руком у форми концепта, Реферат обухвата пет литографисаних табака. Материјал је подељен на три дела: 1) увод, 2) седам тачака о значају катастра, 3) резиме и предлог за дефинитивно решење проблема.

Као докуменат писан од стручњака-практичара и доброг познаваоца србијанских крајева, Реферат је несумњиво од значаја за познавање ондашњих катастарско-пореских прилика и геодетских радова у Србији.

Краћи увод говори о значају „детаљног познавања свеколиког земљишта“ и о користима од тога, нарочито у аграрним земљама као што је наша: „Једино би детаљно и тачно премеравање Србије, катастарски премер са конфигурацијом терена, дало право и истинитог критеријума за оцену онога што он има“.

Други део Реферата, као што рекох, има седам тачака.

У првој тачки говори се о неправедном разрезу порезе, о прикривању земљишта и о недостацима књиге **Б** „које су поред своје нетачности претрпеле још и толико правилних и неправилних измена“ да „о праведном разрезу порезе на земљиште данас на жалост код нас не може ни речи бити“.

¹⁾ Генерална дирекција катастра: архивалија број 583/19.

Другом тачком даје се осврт на имовинско-правне односе у Србији. Констатују се веома замршени правни односи „између појединаца међусобно, између њих и општина, државе итд“. Тапије „којих свуда још и нема, не могу ни изблиза да одреде тачан појам о својини, и у суштини готово свагда не представљају никакав тачан докуменат“. Због тога се појављује велики број спорова: „на основу неких поузданих посматрања преко 60—70%“.

Трећа тачка истиче значај катастра у извођењу привредних реформи: експлоатације шума, регулације река, амелиорација, колмације и камсације.

Четврта тачка посвећена је искључиво војној топографији: „... рационалан катастарски премер земље са представком рељефа дао“ би „све оно, што је потребно за састав тачних топографских и других војничких карата толико потребних војсци“,

У петој тачки помињу се „велики и мали технички радови, којима је сврха економно и културно јачање наше земље... Тежња и потреба за проширењем наше железничке мреже сувих и водених комуникација све се већма јавља“... Све то задовољно би катастарски премер, „и држава не би морала да подноси нарочите трошкове за специјалне техничке премере, као што то сад чини“.

Шеста тачка осврће се на значај катастра у научним истраживањима, — првенствено географским, геолошким и монтанистичким.

Седма тачка, најзад, указује на важност тачног обележавања и снимања државне границе: „Деценијама се повлаче код нас спорна питања на државној граници, јер је тачно обележен и премерен само онај део њен, који је утврђен после наших ратова за ослобођење и независност 1876—1878“.

Највећи део Реферата, међутим, отпада на резиме и предлог за коначно решење. Износи тај део три и по табака.

Из резимеа види се да је 1906 Србија већ имала готову основу за детаљни премер. Географско одељење завршило је триангулацију целе територије закључно с мрежом III реда. У времену кад је писан Реферат, — јануар 1908, — довршавано је рачунање координата. „Ова наша триангулација, упоређујући је, може се мерити по тачности својој са најтачнијим триангулацијама образованог света“. Подвлачи се, даље, како је од свих балканских земаља једино „Србија израдила себи триангулацију и то све три класе са својим средствима и својим персоналом“. Она је „на Балканској изложби сада добила „Гран при“.²⁾

Пошто основа за премер већ постоји, г. Бошковић напомиње како само треба да се појача мрежа III реда и развије мрежа IV реда на коју би се, природно, наслонила полигона мрежа.

Истичући високи квалификат особља у Географском одељењу, г. Бошковић каже: „То ми даје повода да истакнем јаку државну потребу, да тај посао неизоставно треба и мора да изврши извезбани персонал Географског одељења“...

²⁾ Проф. Милан Андоновић тврди, и то одлучно, да гран при није добивен за триангулацију. „О њој жири ни појма нема“ — пише Андоновић, — „већ је то награда за картографске штампарске радове“ које Андоновић ставља у заслугу Гвоздену Клајићу, ондашњем главном фактору Државне штампарије. (Види: Проф. М. Ј. Андоновић, Утук на обавештење о радовима Географског одељења главног генералштаба, Београд, 1910, с. 15).

Омеђавање и све остале операције у вези с детаљним премером изводило би особље Топометријско-топографског отсека. Овде би се и картирало. Умножавање планова вршило би се у картографској радионици Географског одељења. Послове фигураната обављали би војници.

Као противник парцијалног мерења, пледирајући за **универзални премер**, г. Бошковић предлаже да се Географско одељење прошири и подигне „на степен института за целокупно државно земљомерство, па је тиме основица за успешан рад већ загарантована, како у смислу солидности тако и у смислу највеће економије“. А даље се вели: „Без такве чврсте војно дисциплинске организације, овај је посао немогуће извести у нашој земљи са нашим народом и чиновницима и инжењерима грађанског реда, па ма он и хиљаду пута знао, да је тај посао од огромне државне потребе“.

Тај институт требало би „да буде једна научно-техничка установа, која би за сва министарства, т. ј. за све државне потребе израђивала потребне планове земљишта и ове као готове давала свима, којима су они потребни за решавање ма којих других државних проблема, али у које она сама ни у ком случају неће улазити. Једном речју, та установа треба само да лиферује држави тачне планове земљишта“. У дисциплинском и научном погледу институт би стајао под министром војним, а само у административном погледу под министром финансија.

За образовање персонала потребног институту, о чему је г. Бошковић поред осталог консултовао и д-ра Фоглера, „треба установити научну и практичну геометарску школу, али као **војни интернат**“.³⁾

Примали би се у ту школу мали матуранти „од 14—17 година старости“. Школовање би трајало три године. Настава би се изводила овако: пола године теорија, пола године пракса. Ферије отпадају.

Један кадар од 300 геометара требало би „комплетирати у току од 5 година“. Сем тога потребно је „још и 20—30 руковалаца и контролора, које можда не би могли одмах у земљи спремити. Зато би требало у току ове године послати 10—15 које официра које техничара у какву вишу стручну школу на страни“.

Такав руковалац звао би се „шеф партије“. Њему би било подређено „6—8 секција свака састављена из једног геометра и потребног помоћног особља“.

Ако би могло све то да се оствари, г. Бошковић верује да ће катастарски премер Србије моћи да се заврши за 10—15 година. При премеру у разним областима Србије примењивале би се и разне методе мерења: „тачније тамо где је земљиште скупље, а мање тачније у брдовитом и планинском земљишту где је оно најјевтиније“.

Даље г. Бошковић налази да би задатак Краљевске владе у току 1908 био, првенствено, да се Географском одељењу главног генералштаба обезбеди кредит за пробна мерења у неколиким општинама; „затим да се донесе **Закон о државном земљомерству**, на основу кога би се прописала уредба о институту за државно

³⁾ Курзив није мој.

земљомерство, војно геодетској школи и извршењу државног премеравања, чији нов пројекат могу такође ставити на **расположење**“.

Завршујући Реферат „као стручњак и практичар, по својој службеној и патриотској дужности“, г. Бошковић моли „да се проштудира и да му се да онај значај, који заслужује“.

Као што се види, г. Бошковић је у исти мах спремио и пројекат закона о државном земљомерству. Пројекат је назван **Предлог закона о извршењу детаљног премеравања земљишта у Краљевини Србији.**⁴⁾

Тај предлог има седам поглавља с 46 чланова изложених на пет литографисаних табака у рукопису.

Прво поглавље, **Опште одредбе**, има 13 чланова. Ту се искључиво нормирају техничко-катастарска питања: триангулација, омеђавање, детаљно снимање, класирање земљишта и „књижење“, тојест израда операта. — Интересантан је члан 7. Тај члан допушта сопственицима земљишта „да присуствују премери и да чине своје писмене примедбе; да захтевају исправку међа, ако су се и суседи на то сложили“. — Члан 9 овлашћује органе премера да, с тројицом општинских повереника, на лицу места решавају спорове и врше поравнања у смислу § 145 и 146 Грађанског судског поступка. Протокол поравнања „ће имати силу извршне судске пресуде“. — Члан 11 говори о излагању „карата и књига детаљног премера“. Почетак и свршетак излагања објављује се у Службеним новинама. Траје излагање месец дана. Занимљив је став 2 тог члана: „Пре истека овога рока предаће се сваком сопственику преко општинског суда извод из детаљног премеравања на његово име, да он то стање призна својим потписом или да учини примедбу написмено“. Првостепене жалбе поднете приликом излагања решава Геодетски институт, а другостепене — министар војни.

Друго поглавље, **Средства за извршење детаљног премера**, има осам чланова, од 14 до 21. — Чланом 14 установљује се „Фонд за детаљни премер Краљевине Србије, који се налази у Управи фондова“. Из тог фонда финансираће се сви радови око премера. По члану 17, чим закон буде ступио на снагу, држава има да даје фонду годишње 500.000 динара „све док та помоћ не достигне трећину целокупног коштања детаљног премера“. — Премер, међутим, није бесплатан. Према члану 18, чим „отпочне детаљно премеравање, приступиће се одмах и наплаћивању трошкова за њ по 0.50 од хектара према садашњој прописној књизи Б“. Кад се утврди дефинитивна цена премера једног хектара у извесној општини, „онда ће се сваком сопственику израчунати колику суму има још да плати за премерено му имање“. Наплата се врши уз плаћање порезе. — Према члану 21, крајем сваке године врши се ревизија детаљног премера у варошима, а у сеоским општинама сваке треће године. Извештај о ревизији подноси се министру војном.

Треће поглавље, **Управа и особље**, обухвата материју од 22—36 члана. — Чланом 22 образује се **Државни геодетски институт** „као засебна државна установа која стоји под Министар-

⁴⁾ Генерална дирекција катастра: архивалија бр. 584/19.

ством војним“. Институт се дели на четири одељења: **геодетско, за државно детаљно премеравање, топографско, картографско.** — У члану 26, иначе најдужем у Предлогу, говори се искључиво о квалификацији особља. „Директор института може бити само виши инжењерско-технички официр геодетске гране најмање чина пуковничког“. Остала звања била би ова: млађи земљомер, земљомер, виши земљомер, подинжењер II и I класе, инжењер, виши инжењер, шеф одељења. Карактеристично је, у томе члану 26, да геодетски инжењери могу бити и они геометри који на страни сврше вишу стручну школу и положи „стручни инжењерски испит“. Међутим, „онај који је свршио технички факултет нашег универзитета или стручну школу истог ранга на страни“, — тај може да постане геодетски подинжењер. Почетна годишња плата геометра је 2000 динара, а подинжењера само 1500 динара. — По члану 29, време проведено на теренским радовима рачунало би се за пензију као дупло време. — Чланом 35 предвиђа се оснивање више и ниже земљомерске школе „које ће стојати под врховном управом Министарства војног, а непосредно под управом института“.

Четврто поглавље, из три члана (37—39), говори о **Савету геодетског института.** Савет образују: директор и чланови управе геодетског института, претседник или члан пореске управе, начелник Хидротехничког одељења министарства народне привреде и, напослетку, четири стручњака које одреди министар финансија.

Пето поглавље, из свега једног члана, 30, нормира питање о накнади штете која се за време премера учини на туђем имању.

Шесто поглавље, од члана 41 до 44, говори о казнама. „Ко на позив власти не дође да покаже границу свога имања казниће се новчано од 5 до 100 динара“. Казне може да изриче шеф партије. Непослушност општинских претседника или кметова кажњава се новчано од 20 до 50 динара. Казна за уништавање тригометријских тачака или сигнала креће се од 3 до 12 месеци затвора.

Седмо поглавље садржи **Прелазна наређења** с једним чланом, 45. Њиме се регулише ликвидација катастарске службе у ресору финансија: „Сав досадашњи елаборат са целокупним инвентаром инструмената и осталог прибора за детаљно премеравање, који се налази у Министарству финансија, предаће се у прави Геодетског института“.

У осмом, завршном поглављу каже се да ће закон ступити у живот десетог дана од дана обнародовања у Службеним новинама“.

II

Према обавештењима добивеним од г. Бошковића, — госп. генерал био је љубазан да ми лично да неке податке којих нема у наведеним архивским изворима, — он је Реферат и Предлог закона поднео и министру војном и министру финансија. Ондашњи министар финансија Стојан Протић у начелу је био

усвојио Бошковићеве идеје. Доцније се за то питање интересовало и Лаза Пачу као министар финансија. Предлог закона, заједно са Рефератом, претресан је у неким стручним одборима. Године 1910 Реферат су у целини објавиле „Подринске новине“, каже г. Бошковић. Били су утврђени сви модалитети за дефинисање пројектованог закона.

Али, по речима г. Бошковића, Балкански рат је све то осујетио.

Има, међутим, писаних доказа који то не потврђују. Питање је, дакле, спорно.

За темељније познавање тог питања биће од значаја да се критички расмотре извесне чињенице из Андоновићевог **Утука** према којима се добива утисак да Балкански рат није био једини фактор који би утицао на реализовање Бошковићевог пројекта.

Иако се, као што је речено, у Реферату истиче да ће у административном погледу геодетски институт бити подређен министру финансија, — у Предлогу закона се, напротив, то нигде не помиње.

Према том Предлогу, геодетски институт, као орган Министарства војног, изводи све катастарске радове почев од триангулација па до бонитирања и излагања (чл. 3). Жалбе поднете приликом излагања решавају опет војна лица (чл. 11 и 13). Одржавање и ревизија такође је њихов посао (чл. 21 и 24).

Шта је онда остало Министарству финансија? Једино да, с четворицом стручњака и једним чланом пореске управе, учествује у Савету геодетског института. А функција те установе, јамачно, није перманентна. Она је ефемерна, слично данашњем Одбору за државни премер.

Као што се види, из доведе изложеног, према Бошковићевом пројекту, целокупна и геодетска и строго катастарска, фискална служба требало је да се сасвим укључи у војни ресор, управо, другим речима, да се тотално милитаризује.

Не зна се поуздано како су на такву концепцију реаговала заинтересована министарства. Можда је било приговора, а можда и није. Праву истину не знамо.

Међутим, према неким чињеницама из **Утука**, види се да је, — вероватно, ако не и сигурно, поводом Бошковићевог пројекта, — Инжењерско удружење одржало једну конференцију. На тој конференцији се сазнало да је Географско одељење до тога часа обележило и опсервирало свега 950 тригонометријских тачака и да је за те послове потрошено 400.000 динара.

Питање је најзад добило публицитет. 14 маја 1908, — дакле три месеца после појаве Реферата и Предлога закона, — у 133 броју „Штампе“ Милан Андоновић је замахнуо пером на тригонометријске операције Географског одељења зато што нису изведене по Шрајберовој методи, апелујући на министра војног „да се подаци целокупног рада, организација и инструкције за државну триангулацију штампају и изнесу на јавност“.⁵⁾

Додуше, у тој критици нигде се не помиње катастарски премер.

⁵⁾ Утук, с. 20.

Тек у другој, далеко оштријој критици, објављеној као одговор на исправку Главног генералштаба, Андоновић инсистира „да треба што пре извршити триангулацију одвојено од војних премеравања, и предузети у најкраћем року катастарски премер целе земље“.⁶⁾ Даље, указујући да „нигде у свету ни Министарство војно, а тако исто ни Главни ђенералштаб не врше катастарски премер“, — Андоновић се одлучно противи милитаризацији катастра: „Инжењери, техничари и геометри на катастар, — војска у касарну и на топографски премер“.⁷⁾

Та друга Андоновићева критика осетила се и у Министарству војном. Шестог септембра 1909, актом Фђ бр. 8455, Министарство је известило Андоновића да ће се, према одлуци Главног генералштаба, сви војни радови о триангулацији и премеру земље штампати, па ће се доставити и Универзитету.

Идуће године, 1910, питање је ушло у одлучну фазу. Како по свему изгледа, Стојан Протић је заиста био расположен да се државни катастар коначно преда војсци, управо г. Бошковићу.

Бошковићев пројекат, према томе, није био далеко од остварења.

Међутим, те исте године појављује се Андоновићев Утук. — „Бенералштаб и војска нигде не врше катастарски премер“, — „Војно је, тз. катастарско премеравање Босне и Херцеговине државна мизерија“, — то су два наслова из Утука у којима се јасно манифестује Андоновићев став према Бошковићевом пројекту.

У тој брошури, поред осталог, Андоновић објављује писмо директора угарског катастра, Добровића, у коме се каже да у Мађарској, Хрватској и Славонији „војска нема са катастром апсолутно никакве везе нити икаквог утицаја“. Даље Андоновић цитира С. Чучковића, аустријског геометра, који је у једној брошури, 1903, расправљао о босанско-херцеговачком катастру.

Иначе, Милан Андоновић је и сам, такође, био противник парцијалног мерења. У својој другој критици, наиме, он истиче како треба „завести Централну управу за све радове у земљи, који се тичу премеравања ма какве природе ова била“.⁸⁾ Али Географско одељење овакво „какво је треба ограничити и упутити на сам топографски премер“.⁹⁾

После Светског рата г. Бошковић је опет покренуо питање организације државног земљомерства. У једном опширном извештају који је Бошковић, — као владин делегат за преглед Војног географског института и Триангуларно-рачунског завода у Бечу, — поднео 15 априла 1919 Врховној команди, подгрева се познати пројекат и износи мишљење „најкомпетентнијих бечких стручњака“ о идејама за организацију и извођење наших будућих геодетских радова у земљи“.¹⁰⁾

У Бечу г. Бошковић је, — како сам каже, у слободном времену, — изложио своје идеје проф. Долежалу и пуковнику Гин-

⁶⁾ Утук, с. 28.

⁷⁾ Утук, с. 29.

⁸⁾ Утук, с. 28.

⁹⁾ Ibidem.

¹⁰⁾ Врховна команда, Топографско одељење: архивалија пов. бр. 11646/19.

целу, управнику бечког војног географског института. Долежал се с тим идејама „не само слаже, него је и усхићен“. — И пуковник Гинцел рекао је Бошковићу да су му те идеје давно познате, „да се са њима потпуно слаже и да је и сам сада предложио сличну организацију радова“.

Сем тога, Бошковић је тамо разговарао и с бившим мајором Орелом, иначе Цајсовим стручњаком за стереофотограметрију. Бошковић се интересовао да ли се могу Орелови „апарати употребити и за брза катастарска снимања и са каквом тачношћу у максималној размери 1:2500 или 1:1500“. — Орел је „сигуран ± 0.5 м.“ Ако желимо да применимо и ту методу за премер, „која је врло zgodna за наше планинске пределе у Јужној Србији, он нам се ставља на расположење да организује тај посао, делимично са својим а делимично са нашим персоналом“.

Али овога пута, судећи по наведеном извештају Врховној команди, чини се као да Бошковић напушта идеју о тоталној милитаризацији државног земљомерства. Њему је сад свеједно коме ће да припадне геодетски институт. Главно је, међутим, „да та државна установа, ма коме министарству припадала, буде аутономна“... и „да све своје чисто геодетске радове лиферије разним министарствима и установама, по поруџбини и налогу“.

Није извесно да ли је Министарство финансија било упознато с поменутиим предметом Врховне команде.

Али, према казивању г. Бошковића, његов пројекат је и онда био на путу да се оствари. Андра Петровић, ондашњи претседник Пореске управе у Министарству финансија, енергично је бранио Бошковићев пројекат.¹¹⁾

Министар војни, генерал Стеван Хаџић, био је већ пристао да установу катастра укључи у свој ресор.

Ствар је била на најбољем путу. Једино, каже г. Бошковић, томе се успротивио инж. Сава Радојковић, први генерални директор југословенског катастра.

Поводом тога Бошковић је имао један разговор с министром војним. Хаџић му је тада рекао: „Пустимо их нека мере сами. Лакше коњу без самара“.

Тако је Бошковићев пројекат о државном земљомерству остао, до овога часа, само пројекат.

III

Свакако је интересантно да се, у вези с претходним, баци поглед на Радојковићеве идеје за организацију државног земљомерства. Те његове идеје сажете су у једној одлуци Министарског савета којом је, 20 јануара 1920, министру финансија одо-

¹¹⁾ Рекло би се да је Петровићу било нарочито стало да се што пре реши катастарско питање без обзира на то ко би вршио премер. Петровић је на Крфу, 1918, први покренуо питање катастра. Из преписке која је поводом тога вођена између Врховне команде и Министарства финансија, види се да је сваки акт о томе решавао лично Петровић.

брен накнадни кредит од 4,000.000 динара „за оснивање и одржавање средње геометарске школе са интернатом“.¹²⁾

Радојковићеве идеје, изложене у тој одлуци, савршено се поклапају с Бошковићевим идејама. Обојица се залажу за универзални државни премер. Бошковић је тражио редовни годишњи кредит од 500.000 динара, — Радојковић тражи „обртни капитал од 50,000.000 динара“. Премер опет не би био бесплатан. Не слажу се само на једном питању: у томе што Радојковић у свој пројекат укључује и топографски премер. — Војни географски институт, према томе, имао би да се ликвидира.

Једино је код Радојковића новина у томе што он инсистира на потреби да се, претходно, изврши попис земљишта у непремереним областима.

За те послове потребно је „200 искусних техничких лица, геометара, поред другог помоћног особља“. Попис би био завршен за пет година. Потребан је кредит од 48,000.000 динара „или 4.80 по хектару“.

С поменутом одлуком Министарског савета, донетом за време министровања Воје Вељковића у Давидовићевом демократско-социјалистичком кабинету, није се сложио једино министар саобраћаја Милорад Драшковић. Испод своје титуле написао је примедбу: „М. Драшковић је мишљења да се премер земљишта врши преко предузимача за шта да држава спреми само своје контролне органе“.

15 априла 1921 Радојковић је спремио **Предлог за организацију државног премера**,¹³⁾ предлажући министру финансија да он, министар, „узме иницијативу за правилно решење питања о државном премеру и одобри Генералној дирекцији катастра да учини све потребне припреме како би се предњи предлог привео у дело, пошто је сада за то најподеснији моменат“.

Радојковић предлагао је „да се одреди једна **шира стручна комисија**, којој би се ставило у задатак, да проучи, донесе и поднесе министру финансија начелне одлуке о следећим питањима:

„1) На који ће се начин и којим редом изводити државни премер у целој Краљевини у циљу привредном (у најширем смислу те речи), војном научном;

2) Како ће се државни премер организовати и којим ће се установама поверити;

3) Како ће се и где у довољном броју стручни персонал васпитавати ради извођења нових радова и одржавања постојећих;

4) Прописати квалификације како персонала који изводи стручне и административне послове тако и квалификације наставника у вишим, средњим и нижим стручним школама;

5) Предложити начин финансирања за успешно извођење послова и одредити приближно време трајања посла“.

¹²⁾ Генерална дирекција катастра: архивалија бр.172/20. — Главна контрола није могла да одобри ту одлуку него је, актом бр. 2370/20, известила министра да своје тражење упути Народној скупштини.

¹³⁾ Генерална дирекција катастра: архивалија бр. 1832/21.

Затим треба да се образују „стручне секције од најбољих стручњака Краљевине, а по потреби и иностранства, за израду законских пројеката“. Најважнији пројекти закона били би ови:

- „1) О организацији целокупног државног премера у Краљевини;
- 2) О катастарском попису са премером земљишта у Србији и изједначењу земљишног катастра у Краљевини;
- 3) О државној геометарској школи са интернатом;
- 4) О изради и уређењу баштинских књига у Србији и поступном изједначењу баштинских књига у Краљевини;
- 5) О изједначењу порезе да земљиште у целој Краљевини;
- 6) О процени земљишта ради опорезивања на основи чистог приноса;
- 7) О груписању (комасацији) имања;
- 8) О мелиорацији земљишта, за одводњавање, наводњавање и тако даље“.

Као што се из напред наведеног може да закључи, основна тежња Радојковићевог Предлога била је у томе да се геодетска служба код нас тотално ситоезира, одузимајући војсци чак и топографски премер.

Док се Бошковићев пројекат одликује необично еластичном упрошћеношћу, што пријатно мора да изненади сваког ко познаје војну администрацију, — Радојковићев предлог, напротив, административно је веома замршен и готово бирократизован до драконских граница.

По њему, на пример, треба да се образује „шира стручна комисија од четрдесет и шест чланова“. Ова шира комисија има да изабере „саветодавну комисију од 12 чланова за државни премер“. Та комисија, најзад, има да бира „извршни одбор за руковање целокупним послом на државном премеру“.

IV

После нашег уједињења, идеје за централизацију државног земљомерства долазиле су са више страна. Највише из северних крајева где је установа катастра већ устале.

Интересантан је један предлог двојице геометара, Јураја Дембића и Романа Миличића, „поручника изван службе код скупине за војне земљовиде опћинског одсјека у Загребу“.

20 децембра 1918 они отуд „Славној и високој краљевској влади у Београду подастиру приједлог да се оснује један Земљописни завод државе С. Х. С. те у ту сврху нека Славна и висока краљевска влада изволи дати именовати једно Равнатељство земљописног завода државе С. Х. С. за које долазе у обзир само домаћи људи С. Х. С. са техничком наобразбом и личном праксом. Овом Равнатељству имају подређени бити сви краљевски мјерници у државној служби, као и све оне домаће активне војничке особе које су служиле код Милитергеографиче Институт-а у Вин-у и сличних војничких завода у колико би

пако исте хтјеле код Земљописног завода С. Х. С. служити¹⁴⁾ „Равнатељство има почети функционирати чим прије те да Славној и високој краљевској влади поднесе конкретне приједлоге“. — Предлог има десет тачака. Најважнија је ова: „да установи све стручне геодетске радње које предстоје у цивилне и војничке сврхе, те да створи план за јединствену систематску provedбу истих“.

Указујући на „корист и потребу јединствене управе свих геодетских радња“, они, даље, траже „да катастралне мапе буду превучене слојницама“ (изохипсама) и да се уведе стереофотограметријско снимање.

Занимљив је и један предлог Антуна Хајзлера, шефа Надзорништва катастралне реамбулације у Загребу, иначе агронома по струци. 4 фебруара 1920 тај предлог је достављен Делегату министра финансија у Загребу,¹⁵⁾ и то у вези са реорганизацијом катастарске службе „у онима покрајинама које су прије припадале Круни Светог Стевана“. Предлог износи 22 дактилографисане странице с проредом.

Хајзлер предлаже „да се катастрална измјера излучи из финансијалне управе у један централни институт геодетских радња, гдје ће се та струка моћи боље развијати до највишег и најмодернијег степена“.

„Тај јединствени геодетички институт могао би да спада под по нарави својој најсличнијем сада министарству, наиме под Министарство грађевине, или пако би се могло устројити посебно техничко министарство, централизовав у њему све струке техничке нарави, дакле коли геодетичке, толи и грађевинске, културно-техничке, машинске итд.“.

„Према тому би катастралне техничке радње отпале из финансијалне управе, па би под том управом остао искључиво само финансијални дио земљаринског катастра, наиме установљавање земљарине, бонитирање земљишта и порезно-управна очевидност земљарине“.

За одржавање катастра у Хрватској и Славонији Хајзлер предлаже да се оснују два **катастрална равнатељства** која би се делила на 18 **катастралних котарах**.

Катастрално равнатељство за Хрватску, разуме се са седиштем у Загребу, имало би 11 катастралних котара: Госпић, Огулин, Сушак, Загреб, Крижевци, Петрињу, Карловац, Вараждин, Златар, Бјеловар и Гарешницу.

Равнатељство за Славонију, са седиштем у Осеку, имало би седам котара: Пакрац, Пожегу, Слатину, Осек, Вуковар, Митровицу и Земун.

Катастралним котаром управља **Катастрално повјереничтво**.

За све то тражи се апарат од 822 човека. Али, сем тога, „требати ће становити број дневничара и више уредских подворника“.

¹⁴⁾ Министарство финансија, пореска управа: архивалија Пр. бр. 199/19.

¹⁵⁾ Делегација Министарства финансија за Хрватску и Славонију: архивалија бр. II б 3187/20.

У Генералној дирекцији катастра тај предлог је проучавао шеф отсека Јован Крнетић. Предлог, међутим, није озбиљно схваћен. На крају предлога, пошто га је прочитао, Крнетић је написао: „Више харча нег омача“.

Spectator

ВЕЛИКИ СОВЈЕТСКИ АТЛАС СВЕТА

Цео људски живот је везан за земаљску површину и његова практична делатност оставља на њој видљиве трагове, са којима се неуморно бори природа, трудећи се да их што пре избрише. Ипак, док је народ жив, док његова култура постоји и напредује, он остаје надмоћан према променама на земаљском лику и може не само да одреди правац којим се креће живот народа, него и да проучи законе, који управљају његовим развојем.

С друге пак стране, многе особине земаљске површине, — географски положај, рељеф, орографија, природна блага итд., јако утићу на цело државно и социјално уређење народа.

Зато је потпуно разумљиво да би од свију примењених наука, Геодезија — наука о проучавању земаљске површине, а нарочито, картографија морала да заузме прво место.

Ако од свију није досада признат овај значај Геодезије и чак је од многих потцењиван, стварност узима своје и нације, које стављају на дневни ред решавање сложених социјалних проблема, у велико користе помоћ Геодезије.

У Немачкој је основано нарочито надлештво — *Reichsamt für Landesaufnahme*, на које је пренета брига о попуњавању и издавању карата Рајха.

Али правац његовог рада није у потпуности задовољио стручне кругове. У тек изишлој књизи недавно умрлог немачког картографа Макса Екерт-Грејфендорфа — *Kartographie, ihre Aufgabe und Bedeutung für die Kultur der Gegenwart* (Картографија, њен задатак и значај за културу будућности) истиће се у последњем делу — „Карта у политици и прогресу“ да се *Reichsamt* брине само о топографској претстави државе, док карта мора бити „угаони стуб у простору немачке нације“. Зато Екерт предлаже стварање нарочитог испитивачког картографског Института, чији би рад био управљен да задовољи све захтеве који се изискују од карата.

У Совјетској Русији од 1933 г. геодетски радови се све више преоријентишу на што бржу израду тачних карата за целу територију Савеза. У вези са тим нарочита пажња је управљена на развој и усавршавање картографске индустрије, која је била готово отсутна у предратној Русији. Сада већ постоји картографски труст, у који улазе неколико картографских и топографских комбината. Годишње издање карата достиже десетине милијона примерака.

Једно од најзначајнијих издања било је покренуто 1933 г., кад је Савет Народних Комесара својим решењем од 17. XII од-